

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ОҚУ-АҒАРТУ МИНИСТРЛІГІ
Ы. АЛТЫНСАРИН АТЫНДАҒЫ ҰЛТТЫҚ БІЛІМ АКАДЕМИЯСЫ

**ЖАЙЛЫ МЕКТЕПТЕРДІ БАСҚАРУДЫҢ ТҰЖЫРЫМДАМАЛЫҚ
НЕГІЗДЕРІН ӘЗІРЛЕУ**

Астана, 2025

Ы.Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясының Ғылыми-әдістемелік кеңесі ұсынған (2025 жылғы 6 наурыздағы №1 хаттама).

Жайлы мектептерді басқарудың тұжырымдамалық негіздерін әзірлеу.

– Астана: Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы, 2025. – 32 б.

Әдістемелік ұсынымдарда мектептің жайлылық факторлары, шарттары мен көрсеткіштері қарастырылады, мектептерді басқарудың халықаралық және отандық тәжірибесі баяндалады, сондай-ақ осы мектептер желісін одан әрі дамыту үшін басқару стратегиялары ұсынылады.

«Парасат мектебі» идеясы академиялық оқытудың, шығармашылық дамудың және спорттық белсенділіктің теңгерімді үйлесімін қамтамасыз ететін толық күндік мектеп ретінде қарастырылады.

Әдістемелік ұсынымдар білім беру ұйымдарының басшылары мен әкімшілігіне, облыстық, қалалық және аудандық білім басқармаларының басшылары мен мамандарына, әдістемелік кабинеттер мен әдістемелік кабинеттердің педагогтеріне арналған.

Кіріспе

««Жайлы мектеп» Ұлттық жобасы туралы Ел Президенті 2022 жылы алғаш рет «Әділетті мемлекет. Біртұтас ұлт. Берекелі қоғам» Жолдауында жариялады. Мемлекет басшысы орта білім беру сапасы табысты ұлтты қалыптастырудың маңызды факторы болып табылатынын атап өтті. Әрбір қазақстандық білім алушының оқуы және жан-жақты даму үшін лайықты жағдайлары болуы тиіс. «Жайлы мектеп» жаңа ұлттық жобасы дәл осыған бағытталған. Оның негізгі мақсаты – үш ауысымды мектептер мен білім алушы орындарының жетіспеушілігі мәселесін шешу.

Тәуелсіздік жылдарында еліміз бойынша мектептер желісі 1,4 мың бірлікке (9 мыңнан 7,6 мыңға дейін) қысқарды, бұл негізінен келешегі жоқ елді мекендердегі шағын жинақталған мектептерде білім алушыларды қысқарту және осы мектептерді жабу есебінен. Контингент 3,7 млн білім алушыға жетті, оның 2,2 млн-ы қалалардың мектептерінде, 1,5 млн-ы ауылдық жерлердегі мектептерде. 2022 жылы білім алушы орындарының ағымдағы тапшылығы 270 мың орынды құрайды, оның ішінде қала бойынша – 174 мың орын, ауыл бойынша – 96 мың орын.

Тапшылықтың өсуінің негізгі факторлары бала туылуы (51%), халықтың көші-қоны (34%) және мектеп ғимараттарының тозуы (15%) болып табылады.

Үш ауысымды мектептердің жоғары үлесін төмендету жөнінде уақтылы шаралар қабылдау мақсатында және білім алушы орындарының тапшылығын одан әрі есептеу үшін контингенттің өсуі мен оның 2026 жылға дейінгі көші-қонына нақты болжамды талдау жүргізілді (экстраполяциялық әдіс қабылданды), ол динамикадағы нақты болжамды ескере отырып, өткен кезеңдерде байқалған үрдістерді ескере отырып, болашақ көрсеткіштерді анықтауға негізделген.

Іске асырылып жатқан «1000 мектеп құрылысы» жобасы бойынша білім алушы орындарын қарқынды іске қосуды назарға ала отырып, қолданыстағы «Сапалы білім беру «Білімді ұлт»» ұлттық жобасы шеңберінде 2021-2022 жылдар кезеңінде білім алушы орындарының болжамды тапшылығы 320,6 мың орынға қысқарады және 2026 жылғы 1 қаңтарға қарай 797,3 мың орынды құрайды.

Келешекте бір ауысымды оқытуға көшу жөнінде шаралар қабылданатын болады.

Ұлттық жоба аясында білім алушылар мен педагогтер үшін қолайлы және қауіпсіз жағдайлар жасалуда. Оқу процесін ұйымдастыру және білім алушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту, мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандартының күтілетін нәтижелеріне қол жеткізу үшін кабинеттер, оқу зертханалары, компьютерлік сыныптар, интеллектуалдық кабинеттер, STEM-зертханалар, робототехника және т.б. көзделеді.

Әлемдік және қазақстандық тәжірибе, сондай-ақ ЭЫДҰ мен ЮНЕСКО сияқты беделді зерттеулердің деректері куәландырады: мектептердің табысты жұмысының кілті сауатты және тиімді басқару жүйесінде жатыр.

Мектептерді орталықтандырылған басқару жүйесімен бірыңғай желіге біріктіру білім беру сапасын арттыру және білім алушылардың жоғары нәтижелерге қол жеткізуі үшін айтарлықтай әлеуетке ие. Бұған білім беру процесін стандарттау, ресурстарды тиімді бөлу, педагогтердің кәсіби дайындығын жақсарту және басқалары сияқты әртүрлі факторлар ықпал етуі мүмкін» [1].

1. Мектептің жайлылық факторлары, шарттары мен көрсеткіштері

Білім беру процесін стандарттау – бұл білім беру мазмұнына, оны іске асыру шарттарына және оқыту нәтижелеріне бірыңғай талаптар мен нормаларды белгілеу. Ол білім беру сапасын қамтамасыз етуге және барлық білім алушылар үшін тең мүмкіндіктер жасауға бағытталған. Стандарттаудың негізгі аспектілері:

- білім мазмұны немесе міндетті оқу пәндері, тақырыптар мен бөлімдер, сондай-ақ білім мен дағдыларды меңгеру деңгейіне қойылатын талаптар;
- білім беру процесін материалдық-техникалық қамтамасыз етуге (ғимараттар, жабдықтар, оқу материалдары), кадр құрамына (педагогтердің біліктілігі) және оқу процесін ұйымдастыруға қойылатын талаптар белгіленетін іске асыру шарттары (сабақ режимі, оқыту формалары);
- белгілі бір білімі, білігі мен құзыреттілігі болуы тиіс түлектердің дайындық деңгейіне қойылатын талаптарды тұжырымдайтын оқыту нәтижелері [2].

Білім беру процесін стандарттау білім беру сапасын қамтамасыз етуге және барлық білім алушылар үшін тең мүмкіндіктер жасауда маңызды рөл атқарады. Алайда, стандарттау шамадан тыс бірегейленбеуі және педагогтер мен білім алушылардың шығармашылығын шектемеуі керек. Осыған байланысты білім беру ұйымы Қазақстан Республикасының бастауыш, негізгі орта және жалпы орта білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандартын ұстануға, сондай-ақ білім алушылардың, педагогтер мен ата-аналардың қажеттіліктері мен сұраныстарын ескере отырып, мемлекеттік білім беру стандарттары негізінде ұйымның өзінің білім беру стандартын немесе мектептің алдағы 3-5 жылға арналған даму стратегиясын әзірлеуге тиіс [2]. Бұл стандарттау мектептің даму Жоспарын құру үшін ішкі процестерді басқаруға мүмкіндік береді.

Келесі маңызды фактор ресурстарды тиімді бөлу болып табылады, өйткені қаржылық, материалдық-техникалық, кадрлық және ақпараттық ресурстар барлық білім алушылар үшін олардың қабілеттеріне, қажеттіліктеріне және әлеуметтік жағдайына қарамастан тең мүмкіндіктерді қамтамасыз етуі керек [3].

Жайлы мектепте ресурстарды бөлудің негізгі принциптеріне мыналар жатады:

1) білім алушының интеллектуалдық, физикалық және шығармашылық қабілеттерін толыққанды дамыту үшін оның мүдделерінің басымдығы;

2) әділдік пен теңдік, ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалар, жағдайы төмен отбасылардан шыққан балалар және қосымша қолдауға мұқтаж білім алушылардың басқа да санаттары жемісті оқу үшін қажетті ресурстарды алуға тиіс;

3) неғұрлым маңызды міндеттерді шешуге және нақты нәтижелерге қол жеткізуге, ресурстарды артық немесе тиімсіз пайдаланудан, сондай-ақ функциялардың қайталануынан аулақ болуға тиімділік пен орындылық;

4) білім беру процесінің барлық қатысушылары - білім алушылар, ата-аналар, педагогтер және мектеп әкімшілігі үшін ашықтық пен есептілік.

Ресурстардың қалай бөлінетіні туралы ақпарат қол жетімді және ашық болуы керек;

5) жұртшылықтың қатысуы немесе жұртшылық өкілдері, ата-аналар, қамқоршылық кеңестер және басқа да мүдделі тараптар. Бұл халықтың әртүрлі топтарының пікірлері мен қажеттіліктерін ескеруді қамтамасыз етеді.

Мектептің жайлылығының ерекше факторы педагогтердің кәсіби дайындығы болып табылады, өйткені педагогтің біліктілігі, құзыреттілігі мен жеке қасиеттері әр бала үшін оқытудың қаншалықты сәтті және жайлы болатынына байланысты. Қазіргі кезеңде педагог тек білім таратушысы ғана емес, сонымен қатар тәлімгер, тьютор, фасилитатор болып табылады, ол білім алушыларға өз әлеуетін ашуға, ХХІ ғасырдың дағдыларын дамытуға көмектеседі (сыни ойлау, шығармашылық, коммуникация, ынтымақтастық). Осыған байланысты педагог бірқатар қасиеттер мен құзыреттерге ие болуы керек. Мысалы,

- терең пәндік біліммен, оны білім алушыларға бейімдеу қабілетімен;
- интерактивті, жобалық, зерттеуді қоса алғанда, өзінің әдістемелік дағдыларымен және заманауи білім беру технологияларымен;
- білім алушылардың жас ерекшеліктерін түсіну, сыныпта психологиялық жайлы атмосфера құра білу, әр білім алушыға жеке көзқарас табу, жанжалдарды шешу;
- коммуникативтік дағдылар, білім алушылармен, ата-аналармен, әріптестермен тиімді қарым-қатынас жасай білу, сенімді қарым-қатынас орнату;
- өз эмоцияларын түсіну және басқару, сондай-ақ басқа адамдардың эмоцияларын түсіну қабілеті;
- оқытуда және кәсіби қызметте пайдалану үшін ақпараттық-коммуникациялық технологияларды сенімді меңгеру;
- кәсіби өсуге үнемі ұмтылу, жаңа әдістерді үйрену, семинарлар мен тренингтерге қатысу [4].

Мектеп ұжымын басқаруда педагогтерге қолдау көрсетіп қана қоймай, олардың кәсіби дамуы мен мектепте жайлы жұмыс істеуі үшін жағдай жасау маңызды.

Осылайша, білім беру процесін стандарттау, ресурстарды тиімді бөлу және педагогтердің кәсіби дайындығы мектептің білім беру процесін жайлы ұйымдастырудың негізгі факторлары болып табылады.

2. Мектептерді басқарудың халықаралық және отандық тәжірибесіне шолу

Шетелдік тәжірибе көрсеткендей, мектеп білімі әртүрлі жүзеге асырулармен жаһандық міндет болып табылады. Жапония, Оңтүстік Корея, Сингапур және Қытай сияқты Азия елдері, Финляндия, Норвегия, Швеция және Дания сияқты Еуропа елдері АҚШ-пен бірге барлық білім алушыларға білім алуға тең мүмкіндік пен жайлы тұруды қамтамасыз ететін сенімді жүйелерді әзірледі.

Шетелдік тәжірибенің жайлы білімінің негізі **әділеттілік принципі** болып табылады, ол табысқа жету үшін мектеп жасындағы барлық балалар сапалы білімге, оқу ресурстарына және кез келген білім беру ұйымында табысқа жету үшін қажетті тұрақты қолдауға бірдей қол жеткізуі керек деп болжайды [6].

Жайлы мектеп әділ білім беру принциптерін қамтиды, **саясат, практика және ресурстар осы мектепте оқитын барлық білім алушылардың теңдігі мен инклюзивтілігіне ықпал етуге бағытталған орта жасайды**. Бұл мектептер әртүрлі білім алушыларды қолдау, білім беру жолындағы кедергілерді жою және барлық білім алушылардың бірдей жоғары сапалы білім алуын қамтамасыз ету стратегияларын іске асырады. Халықаралық тәжірибе көрсеткендей, бұл мектепті басқаруда ерекше назар аудару керек:

- сәулет кеңістігі;
- білім беру ортасы және технологиялар;
- басқару (1-кесте)

1-кесте. Халықаралық тәжірибе

№	Ел	Кеңістік	Білім беру ортасы және технологиялары	Басқару
1	Финляндия	Мектептер икемді кеңістікпен , табиғи жарықтандыруды қолданумен және әлеуметтік-эмоционалды оқытуға баса назар аударумен ерекшеленеді.	Білім алушылардың әл-ауқатына және жайлы орта құруға ерекше назар аударылатын білім берудегі инновациялық тәсілдесімен танымал.	Муниципалитеттер мектептерді басқаруға және ұлттық ережелерді сақтауға жауапты. Педагогтер жоғары білікті және оқыту әдістерінде айтарлықтай автономияға ие .
2	Дания	Сенім мен қолдау атмосферасын құруға көп көңіл бөлінеді	Белсенді оқыту, жобалық қызмет және ынтымақтастық принциптері қолданылады.	Мектептерді муниципалитеттер басқарады, олар педагогтердің ынтымақтастығы мен тұрақты кәсіби дамуына баса назар аударады.

3	Сингапур	Міндетті білім туралы заң барлық балалардың негізгі білім алуын қамтамасыз етеді.	Қаржылық көмек схемасы және арнайы білім беру бағдарламалары.	Білім министрлігі білім беру жүйесін бақылайды, мектептерде автономия бар.
---	----------	---	---	--

Финляндияның тәжірибесі оқыту мен оқудағы жайлылықты басқаруда ерекше қызықты. Финляндияда мемлекет баланы тұлға ретінде қалыптастырудың барлық дерлік процесін өз жауапкершілігіне алады. Бұл мәселеде жайлы оқу ортасы үлкен әсер етеді.

Финляндияда оқу жайлылығының негізгі принциптері:

✓ Жеке тәсілдеме: педагогтер әр білім алушыға оның ерекшеліктері мен қажеттіліктерін ескере отырып, жеке оқу жоспарларын жасайды;

✓ Бағалардың болмауы: педагогтер білім алушыларға өздерінің күшті және әлсіз жақтарын түсінуге көмектесетін егжей-тегжейлі кері байланыс береді. Бұл тәсілдеме сыныпта жайлы және мейірімді атмосфера жасайды;

✓ Қызықты және даму қарқыны үшін жайлы пәндер мен оқыту әдістерін таңдау еркіндігі. Бұл білім алушылардың ынтасы мен қанағаттанушылығын арттыруға ықпал етеді;

✓ Жайлы орта: сыныптарда жарық пен кеңістік көп, жиһаз жайлы және эргономикалық. Мектептерде демалыс бөлмелері бар, онда білім алушылар үзіліс кезінде демала алады.

✓ Іс-әрекеттің әртүрлілігі: білім алушылар академиялық қызметпен қатар спортпен, музыкамен, өнермен және шығармашылықтың басқа түрлерімен айналыса алады. Бұл олардың таланттары мен қызығушылықтарын дамытуға, сондай-ақ достар мен пікірлес адамдарды табуға көмектеседі.

✓ Құрмет пен сенім: педагогтер білім алушыларға жеке тұлға ретінде қарайды, олардың пікірлері мен қажеттіліктерін ескереді. Білім алушылар өз кезегінде педагогтерге сенеді және өздерін қауіпсіз сезінеді.

✓ Әлеуметтік теңдік: олардың әлеуметтік тегіне немесе тұрғылықты жеріне қарамастан, оқытудың тең мүмкіндіктері.

✓ Педагогтердің кәсібилігі: мұқият дайындықтан өтіп, үнемі біліктілігін арттырады. Педагогтер өз білім алушыларына тәлімгерлер мен көмекшілер болып табылады.

Финдік тәжірибе көрсеткендей, жайлы оқу ортасын құру білім алушылардың ынтасы мен үлгерімін, сондай-ақ олардың жалпы әл-ауқатын арттыруға ықпал етеді [6].

Сингапурда, Гонконгта, Эстонияда, Финляндияда, Канадада және басқа да дамыған елдерде педагог өзінің кәсіби деңгейін тек ресми оқыту шеңберінде ғана емес, сонымен қатар бейресми түрде тренингтерге, вебинарларға, шеберлік сабақтарына қатысу, әріптестерімен өзара әрекеттесу, мектепте оқытудың ішкі түрлеріне қатысу арқылы көтереді. Жалпы әлемде педагогтың үздіксіз кәсіби дамуын тек педагогикалық жоғары оқу орындары ғана емес, сонымен қатар біліктілікті арттыру провайдерлері де жүзеге асырады. Бұл процеске мектептер қатысады. Осы факторлардың барлығы кәсіби даму процесіне тұжырымдамалық

көзқарас негізінде бірлесіп әрекет етеді: педагогикалық жоғары оқу орындарына іріктеу, педагогикалық даярлық, мамандыққа кіріспе, оқытудың бастапқы кезеңі және өзінің кәсіби дамуы кезеңдерінде [7].

Осылайша, оқыту мен оқуда жайлылықты құру кезінде келесі принциптерді ескеру қажет (2-кесте):

2-кесте. Жайлылық принциптері

№	Жайлылық	Бағыттар
1	Физикалық	Қауіпсіздік: мектеп аумағы қоршалған, жарықтандырылған және қорғалған болуы керек. Ғимарат ішіндегі білім алушылардың қауіпсіздігін, соның ішінде өрт қауіпсіздігін және эвакуациялау жоспарларының болуын қамтамасыз ету қажет.
		Мектеп сыныптарында, дәліздерінде және басқа үй-жайларында жеткілікті табиғи және жасанды жарықтандыру.
		Білім алушылардың жасына сәйкес келетін жайлы және эргономикалық жиһаз.
		Оқу процесіне кедергі келтіруі мүмкін шудың алдын алу үшін сыныптарда және басқа бөлмелерде дыбыс оқшаулауын қамтамасыз ету. Жақсы желдету және үй ішіндегі ауа сапасы. Жылдың кез келген уақытында үй-жайлардағы қолайлы температура.
2	Әлеуметтік	Білім беру процесіне барлық қатысушылар тарапынан мектеп білім алушылары мен қызметкерлеріне құрметпен қарау.
		Білім алушылар өздерін қауіпсіз сезінетін және өз пікірлерін еркін жеткізе алатын атмосфераны құру.
		Жеке ерекшеліктеріне қарамастан барлық білім алушыларды оқыту үшін тең мүмкіндіктерді қамтамасыз ету.
		Оқуда немесе әлеуметтік бейімделуде қиындықтарға тап болған білім алушыларға қолдау көрсету.
		Білім алушылардың шығармашылық қабілеттері мен мүдделерін дамыту үшін жағдайлар жасау.
3	Білім беру	Сыныптар мен басқа да оқу бөлмелерін тиімді оқыту үшін қажетті заманауи жабдықтармен қамтамасыз ету.
		Барлық білім алушылар үшін қажетті ақпарат пен оқу материалдарына қол жеткізуді қамтамасыз ету.
		Білім алушылардың жеке ерекшеліктерін есепке алу және олардың қажеттіліктеріне сәйкес оларды оқыту үшін жағдай жасау.
		Қазіргі заманғы стандарттарға сәйкес келетін білім берудің жоғары сапасын қамтамасыз ету.
		Білім алушылардың оқуға деген ынтасын арттыру үшін жағдайлар жасау.
4	Ұйымдастыру	Оқыту мен жұмыс істеу үшін қолайлы жағдайларды қамтамасыз ететін мектепті тиімді басқару.
		Білім алушылар мен педагогтердің қажеттіліктерін ескеретін сабақтардың жайлы кестесін жасау
		Білім алушыларды оқыту үшін қолайлы жағдайлар жасауға бағытталған ата-аналармен белсенді өзара іс-қимыл.

Қазақстанда жайлы мектептер салу және дамыту бойынша қадамдар жасалды. «Жайлы мектеп» ұлттық жобасы білім алушы орындарының

тапшылығы, апатты мектептерді жою және үш ауысымды оқыту мәселелерін шешуге бағытталған.

Мәселен, Қазақстан Республикасының мектепке дейінгі, орта, техникалық және кәсіптік білім беруді дамытудың 2023 – 2029 жылдарға арналған тұжырымдамасы шеңберінде мынадай шаралар іске асырылды:

- 2021 жылдан бастап шағын қалаларда, аудан орталықтарында және ауылдарда орналасқан мектептерді жаңғырту жүзеге асырылуда. Жаңғырту жұмыстың 6 бағытын қамтиды: *күрделі және ағымдағы жөндеу, мектептерді пәндік кабинеттермен жарақтандыру, мектеп жиһаздарын жаңарту, кітапханалар мен асханаларды жаңғырту, балалардың мектепте және мектеп жанындағы аумақта қауіпсіз болу жағдайларын жақсарту;*

- 2021 жылы 1015 мектеп, 2022 жылы 1003 мектеп жаңғыртумен қамтылды. Нәтижесінде 2022-2023 оқу жылының басында 357 мектепке күрделі жөндеу және 1122 мектепке ағымдағы жөндеу жүргізілді. 954 мектепке 1470 пәндік кабинет жеткізілді. 1139 мектепте жиһаз жаңартылып, 1806 мектеп кітапханасы мен 969 мектептің асханасы жаңартылды. 1203 мектепте қауіпсіздік шарттары жақсарды;

- мемлекеттік бюджет және мемлекеттік-жекешелік әріптестік (бұдан әрі-МЖӘ) есебінен нысаналы құрылыс; модульдік конструкциялардан (тез салынатын ғимараттардан) мектептер салу. Орта білім беруді дамытуға жеке секторды тарту мақсатында «Білім туралы» Қазақстан Республикасының Заңымен орта білім беруге мемлекеттік білім беру тапсырысын орналастыру бойынша білім беру саласындағы уәкілетті органның құзыреті бекітілді;

- 500-ден астам жаңа білім беру бағдарламалары әзірленді;

- қолданыстағы бағдарламалардың мазмұны 100%-ға жаңартылды;

- оқытудың жаңа тәсілдемелері енгізілді;

- білім беру мазмұнын жаңарту, критериялды бағалау жүйесі және білім алушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту бойынша педагогтердің біліктілігі арттырылды;

- оқыту мен оқытуда жасанды интеллектті пайдалану үшін бағдарламалар мен ресурстар бейімделеді [7].

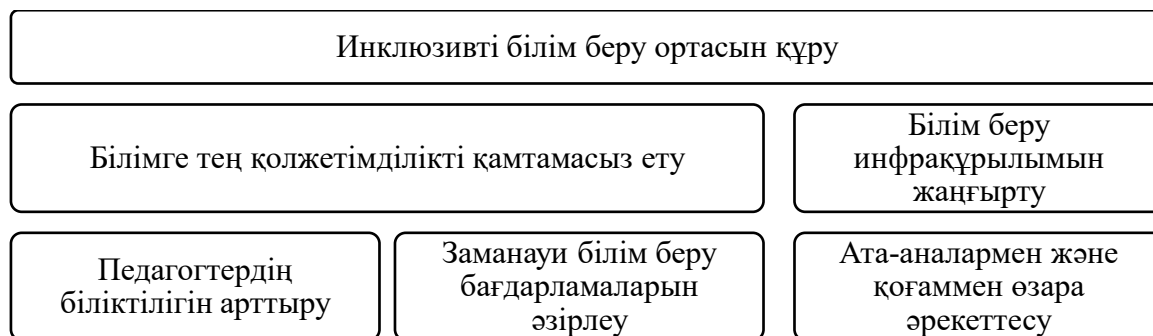
3. Даму және басқару бағыттары

Білім беру жүйесі екі негізгі принципті біріктірсе, жайлы және тиімді болып саналады: **білім алушылардың барлық санаттары үшін теңдік және жоғары сапалы білім**. Бұл қағида адам құқықтарының Жалпыға бірдей декларациясы және бала құқықтары туралы Конвенция сияқты халықаралық құжаттарда, сондай-ақ ұлттық заңнамада бекітілген.

Білім берудегі теңдік барлық балалардың әлеуметтік тегіне, нәсіліне, ұлтына, жынысына, физикалық немесе интеллектуалдық ерекшеліктеріне қарамастан сапалы білім алу үшін тең мүмкіндіктерге ие екенін білдіреді [8]. Бұл білімге қол жеткізуді, оқуға тең жағдай жасауды және қосымша көмекке мұқтаж білім алушыларға қолдау көрсетуді қамтиды.

Білім берудің жоғары сапасы балалардың алатын білімі заманауи талаптарға сай болуы және оларға қоғамда табысты өмір сүру үшін қажетті білім, дағдылар мен құзыреттерді қамтамасыз етуі керек дегенді білдіреді. Сапалы білім барлық білім алушыларға, тұрғылықты жеріне немесе материалдық жағдайына қарамастан қол жетімді болуы керек.

Білім алушылардың барлық санаттары үшін білім берудің теңдігі мен жоғары сапасын қамтамасыз ету үшін білім беру ұйымын басқаруда мынадай бағыттарды ұстану маңызды (1-сурет):

1-сурет. Білім беру ұйымын басқару

Инклюзивті білім беру ортасы ең алдымен білім беру ұйымының барлық білім алушыларын бейімдеу үшін қажет, өйткені барлық балалар әлеуметтік, эмоционалды және когнитивті дамудан өтеді. Бұл орта білім алушыларға толеранттылықты, айырмашылықтар мен эмпатияны құрметтеуге тәрбиелейді, бұл болашақ өмірде және жұмыста өте маңызды, олар әртүрлі адамдармен қарым-қатынас жасап, әртүрлі сипаттағы қиындықтарды жеңеді.

Сонымен қатар, инклюзия әр адам өзінің әлеуетін жүзеге асыра алатын, кемсітушілік пен әлеуметтік шиеленіс деңгейін төмендететін үйлесімді және дамыған қоғамды қалыптастырады, бұл қазіргі қоғам үшін маңызды.

Білімге тең қол жетімділік өте маңызды, өйткені шағын аудандардағы мектептердің жұмыс жүктемесі, тұрғылықты жерінен қашықтығы, көлік тасымалдау және айырбастау қиындықтары, отбасының әлеуметтік мәртебесі және басқа да кедергілер кейде білім алушылардың қажеттіліктері мен қабілеттеріне тиісті назар аударуына жол бермейді. Осыған байланысты

жекелеген сынып-жиынтықтары бар жайлы мектеп осы шағын ауданда, қалада немесе ауылда тұратын білім алушылардың жеке сұраныстары мәселелерін шешеді. Білім алушылар мен ата-аналар жеке сұрауларын шешу үшін жеке мектептерге, интернаттарға немесе мектептерге сұраныс бойынша аз жүгінеді (4-кесте).

4-кесте. Сынып жиынтықтарының бағыттары

№	Сынып бағыты	Балалардың қай санаты үшін
1	жалпы білім беретін сынып - жалпы орта білім алуға қажетті жалпы білім беретін пәндері бар сыныптың базалық түрі;	1-11 сыныптар
2	болашақ мамандыққа (математика, физика, инженерлік мамандықтарға арналған химия; журналистика, лингвистика және т. б. үшін гуманитарлық ғылымдар) сәйкес пәндерді тереңдетіп оқытатын бейіндік сынып ;	6 сыныптан бастап білім алушылардың қалауы бойынша
3	жеке пәндерді тереңдетіп оқытатын сынып , 1-2 пән таңдау пәні бойынша;	1 сыныптан бастап тестілеу арқылы
4	инклюзивті білім беретін сыныптар : мүгедектігі бар балаларды жалпы сыныпта денсаулық мүмкіндігі шектеулі балалармен бірге оқыту;	1 сыныптан бастап
5	жекелендірілген оқыту сабақтары : білім берудің инновациялық тәсілдемесі, онда оқу процесі әр білім алушының жеке қажеттіліктеріне, қызығушылықтары мен қарқынына бейімделеді;	1 сыныптан бастап ата-аналардың қалауы бойынша
6	әлеуметтік-экономикалық жағдайы төмен (ӘЭЖТ) және иммигрант тектес сыныптар: компьютерлер, интернет, кітаптар және басқа оқу материалдары сияқты қосымша ресурстар ұсынылады;	1 сыныптан бастап отбасының жағдайы туралы анықтама ұсыныла отырып
7	гимназиялық сыныптар : жалпы білім беретін пәндердің кеңейтілген бағдарламасымен	1 сыныптан бастап тестілеу арқылы
8	Мамандандырылған сыныптар : білім алушыларды белгілі бір жоғары оқу орындарында немесе арнайы оқу орындарында оқуға дайындау, мысалы, спорттық, шығармашылық, музыкалық	1 сыныптан бастап білім алушылардың шығармашылық жұмыстарын немесе жетістіктерін ұсына отырып
9	Этномәдени білімі бар сынып - бұл білім алушылар өз халқының мәдениеті мен дәстүрлерін зерттейтін, сондай-ақ басқа халықтардың мәдениеттерімен танысатын бірегей білім беру ортасы	1 сыныптан бастап дипломаттардың, иммигранттардың балаларына және т. б.
10	Вальдор сыныптары : білім алушының интеллектуалды ғана емес, сонымен қатар эмоционалды, әлеуметтік және рухани дамуын есепке алу	Ата-аналардың сұрауы бойынша балалардың жекелеген санаты үшін 1-ден 4-сыныпқа дейін
11	Спорт сыныбы - бұл спортпен шұғылданатын және оқуды жаттығулар мен жарыстармен үйлестіруге тырысатын білім алушыларға арналған мектептегі мамандандырылған сынып.	1 сыныптан бастап білім алушылардың спорттық жетістіктерін ұсына отырып

12	Шығармашылық сынып - балалар өнер саласында терең білім алатын сынып. Бұл музыка, бейнелеу өнері, театр, би, әдебиет және шығармашылықтың басқа түрлері болуы мүмкін.	1 сыныптан бастап білім алушылардың шығармашылық жұмыстарын немесе жетістіктерін ұсына отырып
----	--	---

Мектептің жайлылығы білім алушылардың өз қажеттіліктерін тұрғылықты жерінің жанында, қолжетімді мектепте іске асыра алатындығында болады. Барлық білім алушыларды қамту және олардың қажеттіліктерін шешу үшін олардың сұраныстары мен мүмкіндіктерін қанағаттандыру үшін үлгілік оқу бағдарламаларын жаңғырту қажет. Үлгілік оқу бағдарламаларын жаңғырту білім алушылардың нақты санаты үшін пәндер бойынша оқу бағдарламаларын **жетілдіруге** мүмкіндік береді, бұл бағдарламаларды дараландыруға және **оқыту мен оқудың жүйелі практикасы мен әдістемесін** әзірлеуге мүмкіндік береді, бұл педагогтердің кәсіби мәселелерді шешудегі мүмкіндіктерін кеңейту үшін де өзекті болады.

Осылайша, **жайлы мектептің миссиясы** салауатты ұрпақты дамытуға, әрбір оқытушының болашақта табысқа жетуіне бағытталатын болады. Ал **мектептің мақсаты** – әрбір білім алушы өз әлеуетін барынша іске асыра алатын, сондай-ақ қоғамда табысты өмір сүру үшін қажетті білім, дағдылар мен құзыреттерді ала алатын инклюзивті және қолдаушы ортаны құру. Осылайша, **мектептің міндеттері:**

1. Білім алушылардың барлық санаттары үшін оқыту мен тәрбиелеу үшін қолайлы жағдайлар жасау
2. Білім алушылардың жеке қажеттіліктеріне, қызығушылықтары мен қабілеттеріне бейімделген білім беру бағдарламаларымен қамтамасыз ету
3. Білім алушылар үшін қосымша ресурстар мен мамандандырылған оқытуды ұсыну
4. Оқыту нәтижелерін жақсарту үшін педагогтерге кәсіби дамуды және бірлескен оқыту тәжірибесін ұсыну

Мектептің бағытын таңдау мектеп өзінің білім беру қызметінде қол жеткізгісі келетін негізгі стратегияларды, мақсаттар мен басымдықтарды анықтауды білдіреді. Мысалы, білім алушылардың академиялық дайындығын арттыру, осы мектептің білім алушыларының жеке қасиеттерін дамыту немесе белгілі бір кәсіби ортаға дайындық үшін білім алушылардың дамуы үшін келесі бағыттарды қарастыруға болады:

1. 1-сыныптан бастап ғылымға қызығушылықты арттыру

- 1.1 зерттеулер, эксперименттер және жобалау қызметі
- 1.2 заманауи технологияларды қолдану: виртуалды зертханалар, интерактивті қосымшалар және онлайн ресурстар
- 1.3 элементтерді біріктіру

2. 5 немесе 6 сыныптан ерте профильдеу

- 2.1 оқыту мен оқудағы жеке тәсілдеме
- 2.2 тақырыпты кеңейтуге ерте сұңгу
- 2.3 икемді дағдыларды дамыту

2.4 оқытудағы мотивация

3. 2 немесе 3 сыныптан бастап көптілділік

3.1 полиглот әдістемесі бойынша бағдарлама

3.2 түпнұсқа тіліндегі сабақтар

4. 2-сыныптан бастап шығармашылық индустрия

4.1 мектеп студиялары мен шеберханалары

4.2 оқу үдерісімен интеграция

4.3 серіктестік және ынтымақтастық

4.4 инновациялық технологиялар және цифрлық өнер

5. Дизайн ойлау

5.1 шығармашылық ойлау және инновация

5.2 проблемалық оқыту және зерттеу тәсілдемесі

5.3 пәнаралық жобалар

5.4 топтық жұмыс пен ынтымақтастықты дамыту

5.5 оқу ортасын құру

5.6 цифрлық экономикаға дайындық

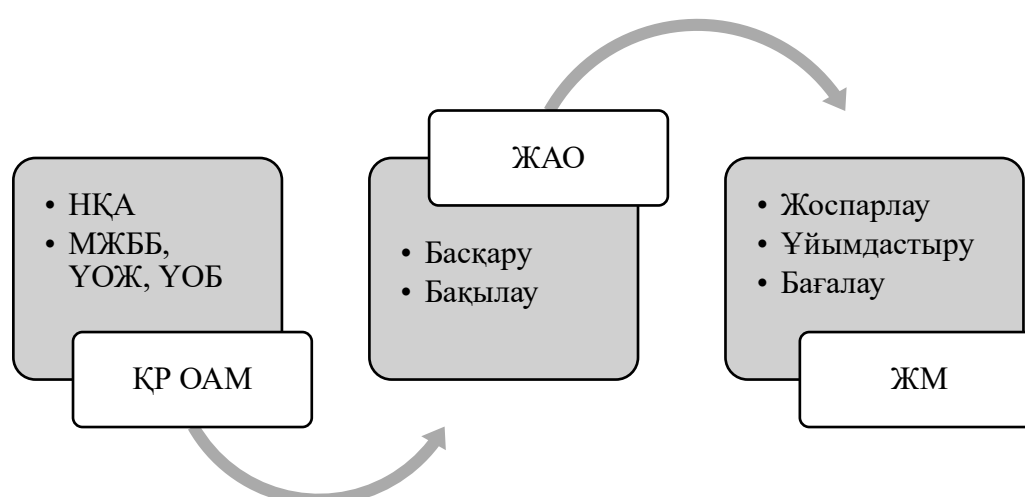
Осы міндеттерді шешу және білім алушылардың даму бағыттары үшін осы мектептерді немесе білім беру ұйымын басқаруды қарастыру қажет.

Мектепті немесе білім беруді басқару – бұл көптеген аспектілерді қамтитын күрделі ұғым. Олардың негізгілері – **оқу процестерін жоспарлау, ұйымдастыру және бағалау**. Бұл терминді сипаттайтын іс-шаралар мектепке дейінгі және жоғары оқу орындарына дейінгі барлық деңгейдегі оқу орындарына қатысты.

Білім беруді басқарудың мақсаты – білім алушылар мен студенттерге кейіннен таңдалған салада жұмыс істей алатындай білім мен байланысты қабілеттердің қол жетімділігін қамтамасыз ету.

4. Іске асыру тетіктері

Жалпы орта білім берудің жайлы мектептерінде білім беруді басқару екі деңгейде жүзеге асырылады: жалпымемлекеттік, онда ҚР Оқу-ағарту министрлігі уәкілетті орган болып табылады және орта білім беру ұйымдарында білім беру процесін жүзеге асыру үшін нормативтік-құқықтық база құрады, сондай-ақ жергілікті атқарушы орган (ЖАО), белгілі бір аумақта білім беру саласындағы басқару мен бақылауға жауапты жергілікті (мысалы, қала, аудан, аймақ) (2-сурет).

2-сурет. Жайлы мектептерді басқару

Қазақстан Республикасының Оқу-ағарту министрлігі мен жергілікті атқарушы органдар сапалы білім берудің қолжетімділігін қамтамасыз ететін және қамтамасыз етуді бақылайтын негізгі сыртқы стейкхолдерлер болып табылады. Білім беруді басқару туралы негізгі ұғымдар:

1. Оқу процесі жоспарлы түрде, яғни даму бағдарламалары мен стратегияларын қолдана отырып жүзеге асырылуы тиіс. Мемлекеттік деңгейде жоспарлау сонымен қатар белгілі бір салалардағы мамандарды оқытуды қаржыландыру үшін ішкі еңбек нарығының қажеттіліктерін талдаудан және болжаудан тұрады.

2. Білім беру құрылымы, оған сәйкес қызмет жұмыс істейді және барлық педагогикалық қоғамдастыққа және жайлы мектептердің мамандарына міндеттер жүктеледі.

3. Инновацияларды енгізуге, білім беру әдіснамасын және басқа да маңызды аспектілерді дамытуға жауапты педагогтер мен басқа да мектеп қызметкерлерінің жұмысын үйлестіруге мүмкіндік беретін басшылық.

4. Мектептегі білім берудің тиімділігін бақылауға арналған бағалау жүйесі. Бағалау көрсеткіштерді қабылданған стандарттармен салыстыруға негізделген.

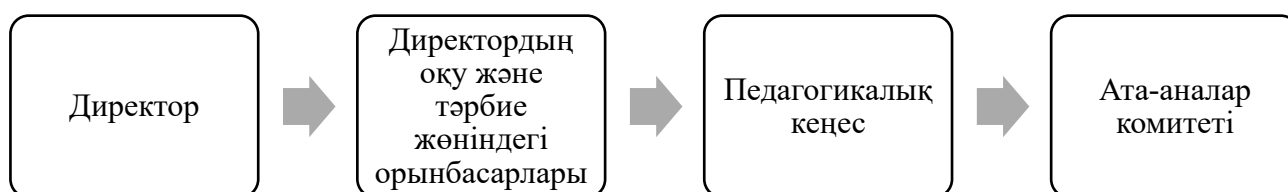
5. Мектепте бар ресурстарды басқару. Мысалы, оқу жылына салынған бюджет және басқа да материалдық мүмкіндіктер. Сондай-ақ, әр сынып пен пәннің білікті педагогтері жеткілікті болатындай кадрлық ресурс.

6. Білім беру жүйесінде тиісті құзыреттілікті алуға ықпал ету үшін кадрларды дамыту.

7. Білім басқармасы сәйкес келуі немесе кем дегенде қайшы келмеуі керек заңдық нормалар мен заңдарды реттеу.

Ұғымдармен қатар мектепті басқару жүйелерінің түрлерін ажырату қажет. Қазіргі кезеңде мектеп қызметін жүзеге асырудың дәстүрлі және инновациялық тәсілдемелерін салыстыруға болады.

Дәстүрлі – басқарудың әкімшілік жүйесі, жалпы білім беру ұйымдары үшін классикалық болып табылады және лауазымды тұлғалар түріндегі басқару құрылымын қамтиды (3-сурет):

3-сурет. Дәстүрлі басқару жүйесі

Дәстүрлі жүйеде негізгі басқару функциялары мектеп әкімшілігі болып табылады және авторитарлық сипатта болады.

Мектептерді басқарудың инновациялық форматы – бұл дәстүрлі жүйелерден асып түсетін және білім беру процесінің тиімділігін арттыру және білім алушылар мен педагогтердің дамуы үшін қолайлы орта құру үшін заманауи технологияларды, әдістемелер мен тәсілдемелерді қолданатын мектеп қызметін ұйымдастыру мен басқаруға көзқарас.

Инновациялық басқару форматының негізгі сипаттамалары:

1) білім алушыларды оқытуда, тәрбиелеуде және дамытуда нақты, өлшенетін нәтижелерге қол жеткізуге баса назар аударылатын нәтижеге бағдарлану;

2) сыртқы ортадағы өзгерістерге және білім алушылардың қажеттіліктеріне тез жауап бере алатын икемділік пен бейімделгіштік;

3) орталықсыздандыру және дербестік, мектептерге шешім қабылдауда көбірек дербестік беріледі, бұл оларға жергілікті жағдайлар мен қажеттіліктерге жақсы бейімделуге мүмкіндік береді;

4) оқу процесін, әкімшілік қызметті, ата-аналармен өзара іс-қимылды басқару үшін ақпараттық технологияларды белсенді пайдалану;

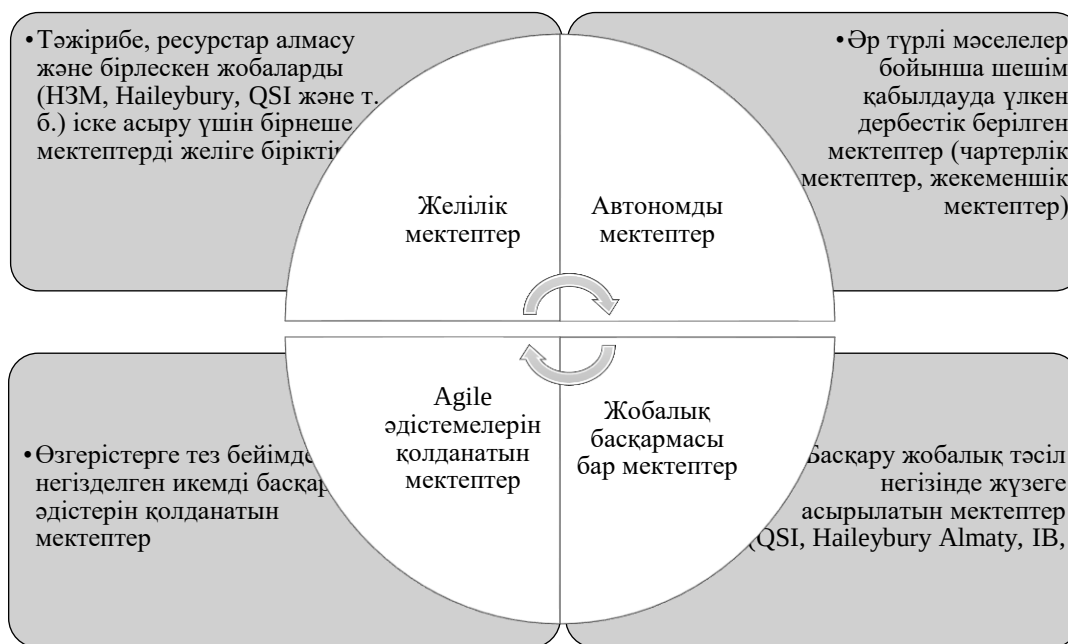
5) өзін-өзі басқаруды дамыту немесе мектепті басқаруға педагогикалық ұжымды, білім алушылар мен ата-аналарды белсенді тарту;

6) басқа мектептермен, білім беру ұйымдарымен, жергілікті қоғамдастықпен, бизнеспен әріптестік және желілік өзара іс-қимыл жасау;

7) педагогтерді үздіксіз дамыту және оқыту, жаңа білім беру технологиялары мен әдістемелерін енгізу;

8) дараландыруға, әрбір білім алушының ерекшеліктері мен қажеттіліктерін есепке алуға назар аудару.

Инновациялық басқару форматтарының мысалдары (4-сурет):

4-сурет. Мектептерді басқарудың инновациялық форматтары

Мектептерді басқарудың инновациялық форматы-бұл жай ғана сән үрдісі емес, қазіргі заманғы білім беру талаптарына байланысты қажеттілік. Бұл мектептерге зияткерлік, физикалық, психологиялық, материалдық жағдайына қарамастан барлық білім алушыларға тиімді, икемді және сапалы білім беруге мүмкіндік береді. Менеджментке инновацияларды енгізу мектеп басшыларынан өзгерістерге дайындықты, кәсібилікті және белгісіздік жағдайында жұмыс істей білуді талап етеді.

Инновация бағыттары болуы мүмкін:

Инновацияларды енгізу және еліміздің әртүрлі өңірлерінен келген білім алушылар үшін тең мүмкіндіктер жасау бойынша әртүрлі өңірлерді қамтитын, бейіні бойынша біріктірілген, мысалы, физика-математика, жаратылыстану, гуманитарлық мектептер. Бұл оларға өз мамандықтары бойынша тәжірибе мен ресурстармен алмасуға мүмкіндік береді.

Өз қызметінің әртүрлі аспектілері бойынша шешім қабылдауда айтарлықтай тәуелсіздікке ие автономды мектептер. Орталық немесе жергілікті білім беру органдары қатаң реттейтін дәстүрлі мектептерден айырмашылығы, автономды мектептер оқу бағдарламаларын әзірлеуде, қаржыны басқаруда, кадрлық саясатта және басқа мәселелерде көбірек еркіндікке ие. Мысалы, чартерлік мектептер (АҚШ) - бұл жергілікті білім беру органдарымен келісімшарт (чартер) негізінде жұмыс істейтін мемлекеттік мектептер. Жарғы мектептің мақсаттарын, міндеттері мен көрсеткіштерін анықтайды. Ұлыбритания академиялары – бұл қаржыландыруды тікелей орталық үкіметтен алатын және басқаруда үлкен дербестікке ие мемлекеттік мектептер.

Жобалық басқарылатын мектептер – бұл оқу процесін, сабақтан тыс жұмыстарды, ресурстарды басқаруды және жалпы мектепті дамытуды қоса алғанда, өз қызметін ұйымдастыру үшін жобалық менеджменттің принциптері

мен әдістерін қолданатын білім беру мекемелері. Мектептегі жобалық менеджмент – бұл нақты мерзімдері, бюджеті және нәтижелері бар нақты мақсаттарға жету үшін жобаларды басқару әдістемесін қолдану. Дәстүрлі процеске бағытталған басқарудың орнына, жобаны басқару нақты, өлшенетін нәтижелерге қол жеткізуге бағытталған.

Agile әдістемелерін қолданатын мектептер бағдарламалық қамтамасыз етуді әзірлеу саласынан алынған оқу процесін басқару мен ұйымдастыруға икемді тәсілдемелерді қолданады. Agile (ағылшын тілінен аударғанда – «икемді», «жылжымалы») – бұл командаларға өзгерістерге тез бейімделуге, тиімді ынтымақтастыққа және белгісіздік жағдайында алға қойған мақсаттарына жетуге мүмкіндік беретін принциптер мен тәжірибелер жиынтығы.

Инновацияны анықтау үшін белгілі бір мектептің орналасқан жеріне, инфрақұрылымына, педагогикалық және қаржылық әлеуетіне, сондай-ақ әлеуметтік контингентіне байланысты туындауы мүмкін қиындықтарды анықтау маңызды.

Мектеп басшысы мен әкімшілігі үшін адами және технологиялық ресурстары бар мектеп қауымдастығын басқаруды үйрену өте маңызды, өйткені мектепті басқару – бұл білім беру және даму мақсаттарына жету үшін мектептің қызметін жоспарлауды, ұйымдастыруды, басқаруды, бақылауды және реттеуді қамтитын күрделі және көп қырлы процесс. Бұл жай әкімшілік жұмыс қана емес, білім алушыларды оқыту, тәрбиелеу және дамыту үшін оңтайлы жағдайлар жасауға бағытталған мақсатты қызмет.

Мектептерді басқарудың әртүрлі аспектілері бар, мысалы:

- барлық бөлімшелер мен қызметтердің жұмыс істеуін қамтамасыз ету үшін мектеп қызметкерлері мен қызметкерлері арасында міндеттерді бөлуден тұратын ұйымдастырушылық аспект;

- оқу аспектісі немесе оқу процесін ұйымдастыру, оқу жоспарлары мен бағдарламаларын әзірлеу, білім алушылардың үлгерімін бақылау және тиімді оқыту мен оқу үшін жағдай жасау;

- білім алушылардың бойында адамгершілік құндылықтарды, азаматтық ұстанымды, мінез-құлық мәдениетін қалыптастыру, олардың шығармашылық қабілеттерін дамыту үшін тәрбиелік аспект;

- мектепте қолайлы әлеуметтік климат құру үшін ата-аналармен, қоғамдық ұйымдармен, жергілікті атқарушы органдармен қолдау және өзара іс-қимыл жасау болып табылатын әлеуметтік аспект;

- мектеп бюджетін басқару және материалдық-техникалық базаны қамтамасыз ету үшін қаржы-шаруашылық аспектісі, білім алушылар мен қызметкерлердің болуы үшін қауіпсіз және қолайлы жағдайлар жасау.

Мектептерді басқарудың негізгі функциялары жоспарлау, ұйымдастыру, басшылық ету, бағалау және реттеу болып табылады (5-сурет):

5-сурет. Мектепті басқару

Мектептерді тиімді басқару үшін әр білім беру ұйымында қандай тәсілдеме тиімді екенін талдау қажет: «жоғарыдан төменге» немесе «төменнен жоғарыға». «Жоғарыдан төмен» және «төменнен жоғары» басқару тәсілдемелері білім беру, бизнес және мемлекеттік басқаруды қоса алғанда, әртүрлі салаларда шешім қабылдау мен жұмысты ұйымдастырудың екі қарама-қарсы үлгісі болып табылады.

«Жоғарыдан төменге» тәсілдемесі менеджменттің қажеттіліктері мен стратегиялық мақсаттары туралы жоғары деңгейлі түсініктен басталады. Ол тез шешім қабылдауды және нақты орындауды қажет ететін жағдайларда тиімді, қатаң бақылау қажет ірі ұйымдарда қолданылады, көбінесе мемлекеттік басқаруда қолданылады. Мысалы, ҚР-дағы жайлы мектептерді басқару үшін бұл тәсілдемені келесідей жүзеге асыруға болады (6-сурет):

СТРУКТУРА УПРАВЛЕНИЯ

Высший попечительский совет

МИНИСТЕРСТВО ПРОСВЕЩЕНИЯ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

КСО МП РК

КОКСО МП РК

Координационный совет управления комфортными школами

обеспечение связи стратегии с реализацией, мониторинг выполнения задач

НАО им. И. Алтынсарина

управление содержанием и научно-методологическое обеспечение

- Разработка учебных материалов и рекомендаций;
- Формирование экосистемы воспитательной работы в рамках программы «Біртұтас тәрбие»;
- Создание цифровых платформ для обучения и управления школами;
- Проведение исследований и мониторинг результатов внедрения новых методов обучения.

Заказы
(исполнители)

Поставщики услуг

Воспитательная работа

Обучение менеджеров

Дополнительное образование

Финансовый центр

- Финансово-хозяйственное управление (МНО)
- Инфраструктура и материально-техническая база
- Подушевое нормативное (сметное) финансирование

РЦЭС

- Экспертиза учебников и УМК

АО НЦПК «Өрлеу»

- Организация курсов повышения квалификации и пост-курсовое сопровождение педагогов;
- Отбор руководителей и педагогов;
- Разработка программ профессионального развития;
- Мониторинг и оценка профессиональных компетенций педагогов.

ТАЛДАУ

- Мониторинг образовательных достижений обучающихся;
- Проведение ежегодных внутренних и внешних аудитов образовательных достижений.

стратегическое управление
контроль качества
координация стейкхолдеров
привлечение ресурсов
обеспечение прозрачности
реализации национальных
проекта «Комфортная школа»

- Нормативно-правовое обеспечение;
- Разработка стратегий управления комфортными школами;
- Координация работы по реализации образовательных стандартов.

- Анализ и мониторинг образовательных достижений;
- Мониторинг выдачи лицензии на образовательную деятельность.

Совет директоров КШ

управление и координация работы школ на межшкольном уровне

217 комфортных школ

6-сурет. «Жоғарыдан төменге» тәсілдемесі

Бұл тәсілдемеде білім беру ұйымдарының неғұрлым жаһандық мақсаттары қарастырылады, оны дамытудың кешенді көрінісі ұсынылады, бұл жергілікті немесе жаһандық ауқымда әртүрлі іргелес ұйымдар мен жүйелер арасындағы интеграцияны жақсартуға ықпал етеді. Бұл тәсілдеме ұжымның маңызды қажеттіліктерін елемеу қаупін азайтады.

Осылайша, осы тәсілдеме кезінде білім беру саласындағы уәкілетті орган:

- 1) білім беру стратегиясын және ұлттық стандарттарды қалыптастыру;
- 2) басқарушы компания ретінде ҰБА қызметін бақылау;
- 3) мемлекеттік бюджет және гранттар арқылы мектептер желісін қаржыландыру.

ҰБА функцияларына стандарттарды, үлгілік оқу жоспарларын және оқу бағдарламаларын әзірлеу кіреді. Бұдан басқа, тиімділік мониторингін жүргізу үшін академиялық және әлеуметтік GPA бағалау жүзеге асырылатын болады. GPA (Grade Point Average) – академиялық үлгерімі ғана емес, сонымен қатар түлектің негізгі құзыреттіліктерінің даму деңгейін көрсететін үлгерімнің орташа өлшенген балы. Бұл тәсілдеме критериалды бағалау жүйесінің мүмкіндіктерін кеңейтеді және білім алушылардың академиялық білімі мен дағдыларын ғана емес, сонымен қатар білім алушылардың құзыреттерін қалыптастыратын және түлекті тұлға ретінде қалыптастыруда тұтас көзқарасты қамтамасыз етуге мүмкіндік беретін әлеуметтік дағдыларды бағалауға мүмкіндік береді. Сонымен қатар, бағалаудағы бұл тәсілдеме оқуды бағдарлауға және білім алушының күшті жақтарын дамытуға мүмкіндік береді.

Білім алушылардың жоғары академиялық білімі мен құзыреттілігін дамыту үшін мектеп командасын қолдау да маңызды. Осыған байланысты педагогтерді қызықтыратын мәселелер мен қажеттіліктер бойынша біліктілікті арттыру курстарын ұйымдастыру ұлттық стандарттарды іске асыру үшін стратегиялық шешім болып табылады. Қазіргі кезеңде басқарудың IT-құралдарын енгізу – жергілікті атқарушы органдар мен олардың ведомстволық бағынышты ұйымдарының көмегімен ҚР Оқу-ағарту министрілігінің білім беру стратегияларын біріктіруге және шешуге мүмкіндік беретін негізгі құралдардың бірі, өйткені олар сондай-ақ білім беруге қатысты заңдар мен нормативтік актілердің орындалуын қамтамасыз етеді және білім беруді дамытудың аймақтық бағдарламаларын әзірлейді.

ЖАО әзірлеумен қатар білім беруге бөлінген бюджет қаражатын бөледі, мемлекеттік білім беру ұйымдарын қаржыландыруды, білім беру мекемелерін, білім беру ұйымдарын қажетті жабдықтармен және оқу материалдарымен салуды және жөндеуді қамтамасыз етеді, білім беру мәселелері бойынша қоғамдық талқылауларды ұйымдастырады.

Бірақ бұл тәсілдеме басқарудың икемділігі мен бейімделуінде көрінетін ерекшеліктер бар, бұл жайлы мектептер қызметкерлерінің мотивациясы мен қатысуының төмендеуіне әкеледі және жергілікті ерекшеліктер мен ұжымдардың қажеттіліктері аз ескеріледі.

«Төменнен жоғары» тәсілдемеде шешімдер ұжымның төменгі деңгейлерінде қызметкерлер мен мүдделі тараптардың қатысуымен

қабылданады, орталықтандырылмаған басқару мен бастама, басқарудағы икемділік пен бейімделу қолданылады. Білім беру ұйымының деректері зерттеліп, ұйымды немесе ұжымды басқарудың жеке тұжырымдамасын немесе моделін жасау үшін нақты проблемаларға немесе мәселелерге назар аударылады (7-сурет). Бұл тәсілдеме белгілі бір мектептің білім беру процесінің барлық қатысушыларының белсенді қатысуын көздейді, шешімдер ұжымның және мектеп орналасқан аймақтың нақты қажеттіліктері мен жағдайлары негізінде қабылданады.

Әр аймақтың және әр мектептің өзіндік ерекшеліктері мен қажеттіліктері бар. «Төменнен жоғары» тәсілдемесі осы ерекшеліктерді ескеруге және нақты білім алушылардың қажеттіліктеріне неғұрлым тиімді жауап беретін оқу бағдарламаларын, тәрбие жұмысын әзірлеуге және білім алушылардың қабілеттері мен мүмкіндіктерін дамыту үшін қажет қосымша білім беруге бағдарлануға мүмкіндік береді. Бұл тәсілдемеде білім беру процесінің барлық қатысушыларының мотивациясы мен қатысуы артады және егер әр мектептің ұжымы белгіленген стандарттарға сәйкес келсе және бастамалар мен шығармашылықты өз бетінше дамыта алса, басқару процесі тиімдірек және жемісті болады (7-сурет).

7-сурет. «Төменнен жоғары» тәсілдемесі

«Жоғарыдан төменге» деген тәсілдемеден айырмашылығы, білім беру ұйымдарын немесе ұжымды басқарудың нақты мәселелері үшін деректерді жинаудан бастап, кешенді модель құру үшін қолданыстағы құрылымдар мен жүйелерді пайдалануға баса назар аударылады.

Бұл тәсілдеме басқару құрылымында айтарлықтай инфрақұрылым және білім беруді ұйымдастыруға қойылатын белгілі бір талаптар болған жағдайда пайдалы. Сондықтан ұжымды аз тәуекелдерге және іске асырылатын шешімдерге әкелуі мүмкін; проблемаларды шешу және қажетті өзгерістер енгізу процесін жеңілдете отырып, біртіндеп даму мен интеграцияны жүзеге асыруға мүмкіндік береді. Бұған мектеп кеңестерін құру, пәндер бойынша арнайы білім

беру бағдарламаларын, факультативті және элективті курстарды, сондай-ақ когнитивті, Әлеуметтік және эмоционалды негіздерді қалыптастыруға бағытталған бағдарламаларды әзірлеу көмектесе алады. Мектептерге білім алушылардың, педагогтердің және бүкіл мектеп қауымдастығының әл-ауқатына бағытталған білім беру кеңістігін құруға мүмкіндік беретін автономия үлкен көмек болады.

«Төменнен жоғары» тәсілдемесін қолдану қаупі де бар және стратегиялық міндеттерді шектеулі қамтудан тұрады, өйткені ол тек қолда бар деректермен жұмыс істей алады. Осыған байланысты екі тәсілдемені бір уақытта біріктіріп, стратегиялық міндеттер мен басқару аспектілерін қабылдау үшін гибриді тәсілдемені қолдануға болады. Бұл болуы мүмкін:

1. Аймақтағы білім беру ұйымының ауқымын анықтайтын басқарудың негізгі бағыттары.

2. Басқару объектілерін және олардың өзара байланысын анықтау (метадеректер, ведомстволық бағынысты және мектептен тыс ұйымдар).

3. Деректердің негізгі атрибуттары, басқару талаптары мен стандарттары.

4. Деректер құрамы (мектептің даму жоспары, мектепшілік бақылау).

Гибриді басқару тәсілдемесі жалпы білім беруден бастап халықаралық немесе жеке мектептерді қоса алғанда, әртүрлі мектептердің элементтерін біріктіретін және белгілі бір жоба немесе ұйым үшін ең қолайлы тәжірибелерді таңдауға немесе бейімдеуге мүмкіндік беретін желілік мектептер үшін қолайлы.

Гибриді басқарудың негізгі принциптері:

- мектептердің немесе білім беру ұйымдарының әртүрлі жағдайлары мен қажеттіліктеріне икемділік және бейімделу;
- оңтайлы немесе бейімделген оқу бағдарламаларын таңдау;
- жобаның немесе мектеп стилінің талаптарын қанағаттандыру үшін оқытудың интерактивті әдістері мен технологияларын қолдану;
- оқыту мен тәрбиенің құндылығына назар аудару;
- кері байланыс және жоба нәтижелері негізінде процестерді үздіксіз жетілдіру және жетілдіру;
- топ мүшелері мен мүдделі тараптар арасындағы ынтымақтастық және байланыс.

Гибриді басқару білім беру ұйымдары мен жобаларына жылдам өзгерістер жағдайында сәттілік пен нәтижеге жету үшін әртүрлі әдістемелердің артықшылықтарын пайдалануға мүмкіндік береді.

Осылайша, жайлы мектептерді басқару үшін әртүрлі тәсілдемелерді қолдану маңызды, өйткені жоба бүкіл республикадағы мектептер желісін қамтиды.

Бұл жағдайда Қазақстандағы «жайлы мектептерді» басқару тетігі заманауи және қауіпсіз білім беру ортасын құруға бағытталған шаралар кешені болып табылады.

Мектептер білім алушылар да, педагогтер де теңгерімді дамытын әл-ауқат экожүйесі ретінде жұмыс істеуі керек. Күні бойы жайлы болу үшін дамыған инфрақұрылымды құру білім алушылар мен педагогтерге өз қажеттіліктері мен мүмкіндіктерін шешуге мүмкіндік береді. Мектептер бір шағын ауданда немесе

қалыптасқан ұжым мен өмір салты бар ауылда тұратын білім алушылардың барлық қажеттіліктерін шешуге ықпал етуі керек. Осыған байланысты білім алушыларды жинақтауда, оқу процесін ұйымдастыруда және білім беру салалары бойынша оқыту нәтижелеріне қол жеткізу және мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандартында белгіленген құзыреттерді дамыту үшін оқу жоспарларын бейімдеуде әртүрлі тәсілдемелері бар сыныптарды қарастыру маңызды (4-кестені қараңыз).

Мектеп жағдайындағы бұл тәсілдеме білім алушылар мен ата-аналарға білім алушылардың жеке қажеттіліктерін шешуге және қалада тұратын жеріне жақын жерде (мегаполисте немесе қалаларда көлік коллабасымен проблемаларды шешу), сондай-ақ білім алушылардың жеке сұрауларын шешу үшін осындай жағдайлар жасауға болатын ауылдық мектептерде жайлы оқыту мүмкіндігін қамтамасыз етуге көмектеседі. Екінші жағдайда, педагогтердің оқу бағдарламаларын жетілдіруге және білім алушылардың қажеттіліктеріне байланысты оқытудың жүйелі практикасы мен әдіснамасын жасауға мүмкіндігі бар, бұл педагог үшін кәсіби мәселелерді шешуде педагогтердің мүмкіндіктерін кеңейтеді, мысалы, жеке тақырыптар бойынша авторлық бағдарламаны әзірлеу немесе оқу бағдарламасын білім алушылардың қажеттіліктеріне бейімдеу. Мектептің жайлылығында әр мектептің ерекшелігі немесе бірегейлігі байқалады, содан кейін оның жеке басы мен оқудағы бағыты туралы айтуға болады, бұл сонымен қатар брендтің көрсеткіші болып табылады.

Мектепті брендтеу – бұл басқалардан ерекшеленетін және білім алушыларды, ата-аналарды және педагогтерді тартатын оқу орнының бірегей және есте қаларлық бейнесін жасау процесі. Бұл мектептің оң имиджін қалыптастыруға, оның бәсекеге қабілеттілігін арттыруға және қолайлы білім беру ортасын құруға бағытталған шаралар кешені.

Брендингтің негізгі элементтері:

- 1) Миссия және оның бірегейлігін көрсететін құндылықтар;
- 2) мектеп стилі немесе мектепті визуалды сәйкестендіру элементтері;
- 3) мектептің даму стратегиясы немесе жоспары
- 4) құрметке, ынтымақтастыққа және кәсіпқойлыққа негізделген мектептегі қолайлы және қолдаушы атмосфераға арналған корпоративтік мәдениет;
- 5) мектеп қызметкерлерімен жұмыс жасаудан тұратын, оларда бренд құндылықтарын түсінуді және қабылдауды қалыптастыруға, сондай-ақ олардың уәждемесі мен адалдығын арттыруға бағытталған ішкі брендинг;
- 6) мектептің оң имиджін қалыптастыруға және оның беделін нығайтуға бағытталған сыртқы брендинг немесе жұртшылықпен жұмыс.

Жайлы мектептер үшін «Парасат мектебі» – білім беру кеңістігі білім алушылардың, педагогтердің және мектеп қоғамдастығының әл-ауқатына бағдарланатын салауаттылық мектебі идеясы ұсынылады. Бұл білім, жеке даму және жайлылық психологиялық қауіпсіздікті, мотивацияны және академиялық өсуді қамтамасыз ететін орта.

Білім алушылардың әлеуетін ашу үшін ұлттық мұраны, құндылықтар мен моральдық принциптерді біріктіретін философиялық принциптер негізге алынды. Бұл:

Traditions (дәстүрлер) – мұра мен ұлттық құндылықтарды құрметтеу.

Awareness (зейін) – сыни тұрғыдан ойлау мен әлемді түсінуді дамыту.

Nurturing (тәрбие) – этикалық нормалар мен тұрақты моральдық қағидаттарды қалыптастыру.

Yoursel (тұлғаны дамыту) - әр білім алушының таланты мен әлеуетін ашу.

Modernity (қазіргі заман) – инновациялық әдістер мен технологияларды қолдану.

Әл-ауқат негіз ретінде қарастырылады және эмоционалды жайлылықтың, қатысудың, сапалы әлеуметтік байланыстардың, мағына мен жетістіктердің үйлесімі болып табылады. Қолдау мен құрмет атмосферасында даму, яғни болашақтың сын-тегеуріндеріне дайын ұрпақты қалыптастыру ұсынылады.

Пайымдау: болашақтың саналы, эмоционалды тұрақты және интеллектуалды дамыған көшбасшыларын қалыптастыру үшін жайлы орта, терең білім және жеке даму біріктірілетін әл-ауқат мектебі.

Миссиясы: білім алушы өзін сенімді сезінетін, қызығушылықпен оқитын және қолдау атмосферасында өсетін білім беру кеңістігін құру.

Мақсаты: академиялық білім, эмоционалды интеллект және әлеуметтік бейімделу өзін-өзі жүзеге асыруға және қоғамға үлес қосуға дайын саналы, интеллектуалды дамыған және эмоционалды тұрақты тұлғаларды қалыптастыру үшін үйлесімді түрде біріктірілген әл-ауқат мектебінің әмбебап және масштабталатын моделін жасау.

Міндеттері:

1. Әрбір білім алушы мен педагог өзін маңызды сезінетін психологиялық қауіпсіз және жайлы кеңістік құру.

2. Нақты міндеттер, жобалау қызметі және зерттеу тәсілі арқылы оқытуды дамыту.

3. Балаларды өздерін және басқаларды түсінуге, салауатты әлеуметтік қарым-қатынас орнатуға үйрету.

4. Педагогтердің кәсіби өсуіне, мотивациясына және эмоционалды тұрақтылығына жағдай жасау.

5. Ата-аналарды білім беру процесіне тарту, бірлескен тәрбие мен оқыту мәдениетін қалыптастыру.

6. Елдің білім беру жүйесі ауқымында әл-ауқат мектебі тұжырымдамасын тарату үшін әдістемелік ұсыныстарды, бағдарламалар мен стратегияларды әзірлеу.

«Парасат мектебі» түлегінің атрибуттары (бренд)

GA 1. Интеллектуалды жетілу-сыни ойлау, талдау және күрделі мәселелерді шешу.

GA 2. Эмоционалды тұрақтылық-стрессті басқару, тепе-теңдік және эмоциялар туралы хабардар болу.

GA 3. Әлеуметтік жауапкершілік-қоғамға қосқан үлесі және оның маңыздылығын түсіну.

GA 4. Көшбасшылық пен тәуелсіздік-өзін-өзі реттеу, бастамашылық, шешім қабылдау.

GA 5. Коммуникативті мәдениет-диалог жүргізу, ынтымақтасу қабілеті.

GA 6. Икемділік пен бейімделу-өзгермелі жағдайларда шешімдерді іздеу.

«Парасат мектебі» жүйесі оқуды, тәрбиені және мектептен тыс дамуды біріктіріп, серпінді әлемде өмір сүруге дайын тұтас тұлғаны қалыптастырады. Оқу процесі когнитивті, эмоционалды және әлеуметтік әл-ауқат принциптеріне негізделген. Оқыту теңдестірілген, шамадан тыс жүктемені жояды және академиялық білімді, жеке дамуды және эмоционалды әл-ауқатты біріктіреді. Осыған байланысты «Parasat Programme» жалпы атауымен біріктірілетін арнайы бағдарламаларды әзірлеу ұсынылады.

«Parasat Programme» – үздік әлемдік тәжірибелер (IB, A-Level) және ұлттық құндылықтар негізінде әзірленген білім беру бағдарламасы. Ол пәнаралық тәсілді, сыни ойлауды және жеке білім беру траекторияларын біріктіріп, білім алушыларға негізгі пәндерді терең меңгеруге және кейінгі өмірге бейімделу үшін икемді дағдыларды дамытуға мүмкіндік беруі керек.

Эмоционалды интеллект, жеке өсу және әлеуметтік жауапкершілікті дамытуға бағытталған дәстүрлі пәндер мен авторлық пәндерді біріктіретін академиялық модель.

Пәндердің екі деңгейі бар: міндетті (негізгі пәндер) және таңдау бойынша (жеке оқыту траекториялары).

Оқу жүктемесі, шығармашылық даму және психологиялық жайлылық арасындағы тепе-теңдікті қамтамасыз ететін икемді білім беру ортасы.

Тұтас тұлғаны қалыптастыру және өмірлік дағдыларды дамыту үшін бағдарламаны толықтыратын авторлық пәндер.

Бағдарлама ҚР МЖМБС негізделген және мыналарды қамтиды:

- Негізгі білім салалары бойынша міндетті пәндер.
- Оқытуды дараландыруды қамтамасыз ететін таңдау пәндері.
- Эмоционалды интеллект, өзін-өзі дамыту және әл-ауқат қалыптастыруға бағытталған авторлық бағдарламалар.

Авторлық бағдарламалар, элективті және элективті курстар сыни ойлауды, бейімделуді және көшбасшылық қасиеттерді дамыта отырып, дәстүрлі пәндерді толықтырады. Бұл тәсілдеме интеллектуалды және жеке өсу үшін үйлесімді орта жасайды.

Оқумен қатар «Парасат жолы» мектебінің тәрбие жүйесі (2–бренд) және білім алушылардың бойында моральдық-этикалық қасиеттерді, көшбасшылық құзыреттер мен азаматтық жауапкершілікті қалыптастыруға бағытталған қосымша білім беру қатар біріктіріледі. Оның негізінде зейін, құрмет, әлеуметтік жауапкершілік және әл-ауқат құндылықтары жатыр.

Тәрбие бағдарламасына мыналар кіреді:

- Қарым-қатынас этикасы мен мәдениетін дамыту.
- Азаматтық қатысуға және қоғамға қызмет етуге дайындық.
- Ішкі тұрақтылықты және өмірге саналы көзқарасты қалыптастыру.
- Ұжымдық жобалар арқылы көшбасшылық және командалық дағдыларды дамыту.

«Парасат жолы» – бұл жеке қасиеттерді, эмоционалды интеллектті, әлеуметтік жауапкершілік пен көшбасшылық құзыреттілікті саналы түрде

дамыту арқылы түлектің атрибуттарын қалыптастыруға бағытталған тәрбие жұмысының жүйесі.

Бағдарлама қоғаммен үйлесімді қарым-қатынас жасау, саналы мансап құру және жеке әл-ауқатқа жету үшін қажетті құндылықтар мен практикалық дағдыларды тәрбиелейді.

«Парасат жолы» бағдарламасының принциптері:

1. Тұлғаның тұтас дамуы – академиялық білімнің, эмоционалды жетілудің және әлеуметтік жауапкершіліктің үйлесімі.

2. Тәлімгерлік жүйесі – әртүрлі салалардағы тәлімгерлермен, жоғары сынып білім алушылармен және сарапшылармен өзара әрекеттесу.

3. Өзіндік рефлексия және өзіндік реттеу – зейін, эмоцияларды басқару және жеке тиімділік практикасы.

4. Әлеуметтік белсенділік – еріктілер, көшбасшылық және қайырымдылық бастамаларына қатысу.

5. Өмірлік тепе-теңдікке назар аудару – оқуды, жұмысты, шығармашылықты және демалысты үйлестіру дағдыларын дамыту.

5-кесте. Бағдарлама компоненттері және түлек атрибуттарымен байланыс

Бағдарлама компоненті	Сипаттама	Түлектің атрибуттарымен байланыс
Эмоционалды интеллект	Эмоцияны басқару, стрессті басқару және рефлексия әдістерін үйрету	GA 2 (Эмоционалды тұрақтылық)
Диалог және ынтымақтастық мәдениеті	Қарым-қатынас, келіссөздер жүргізу, көпшілік алдында сөйлеу дағдыларын дамыту	GA 5 (Коммуникативті мәдениет)
Көшбасшылық мектебі	Шешім қабылдау, жобаларды басқару және топтық жұмыс бойынша тренингтер	GA 4 (Көшбасшылық және Тәуелсіздік)
Әлеуметтік қызмет және еріктілік	Әлеуметтік бастамаларды іске асыру, қоғамдық жобаларды қолдау	GA 3 (Әлеуметтік жауапкершілік)
Сыни ойлауды дамыту	Интеллектуалды пікірталастар, пікірталастар, өзекті мәселелерді талдау	GA 1 (Интеллектуалды жетілу)
Өзгерістерге икемділік және бейімделу	Симуляциялық ойындар, кейс-әдістер, шешім қабылдауға арналған стресс-тесттер	GA 6 (Икемділік және бейімделу)

«Парасат жолы» бағдарламасы білім алушыларға эмоционалды интеллект, сыни ойлау және көшбасшылық дағдыларды дамытуға көмектесе отырып, тәрбие процесін икемді, тәжірибеге бағдарланған және қазіргі әлемнің сын-тегеуріндеріне бейімделген етеді. «Parasat Horizons Programme» / «Парасат көкжиегі сыныптан тыс дамыту бағдарламасы» (Parasat Extracurricula Activity Programme) қосымша білім беру бағдарламасы өзін-өзі жүзеге асыру, ой-өрісін кеңейту және әлеуметтік өзара іс-қимыл жасау үшін жағдай жасай отырып, негізгі білім беру бағдарламасын толықтырады. Бағдарлама түлектердің

атрибуттарына негізделген, бірақ оқу мен жеке даму арасындағы тепе-теңдікті қамтамасыз ететін академиялық пәндерді қайталамайды.

Қосымша білім берудің негізгі форматтары (3-бренд):

- Parasat Art & Culture – музыка, театр, бейнелеу өнері және ұлттық мұра студиялары.

- Parasat Sports & Wellness – спорт секциялары, белсенді ойындар, денсаулық бағдарламалары.

- Parasat Public Speaking & Debate Club – шешендік өнерді, сыни ойлауды және аргументті дамыту.

- Parasat Media & digital Skills – фото және бейне өндірісі, бағдарламалау негіздері, журналистика.

- Parasat Eco & Community Projects – волонтерлік және экологиялық бастамалар, әлеуметтік жобалар.

- Parasat Science & Innovation – зерттеу және зертханалық жобалар, жобалау, робототехника.

Қосымша білім беру бағдарламасы білім алушыларға өз қызығушылықтарын дамытуға, эмоционалдық әл-ауқатын нығайтуға және қазіргі әлемде өмір сүруге қажетті дағдыларды игеруге көмектеседі. Негізгі орта білім алушылардың қажеттіліктерін іске асыру үшін білім алушыларға бірінші мамандықты игеруге және түлектің атрибуттарына сәйкес қолданбалы дағдыларды алуға мүмкіндік беретін микрокалификация ұсынылады. Бұл:

- ✓ бағдарламалау негіздері (Python, JavaScript) - логиканы, алгоритмдік ойлауды дамыту;

- ✓ графикалық дизайн және сандық мазмұн-шығармашылық, визуалды байланыс;

- ✓ веб-әзірлеу және UX / UI-дизайн – пайдаланушы интерфейстерін әзірлеу.

2. Коммуникативті мәдениет және әлеуметтік жауапкершілік

- ✓ журналистика және медиакоммуникация негіздері-сөйлеуді, жазуды, аргументті дамыту;

- ✓ гид-экскурсовод (өлкетану, экскурсия жүргізу техникасы) - мәдени сауаттылық;

- ✓ локализация және аударма (қазақша-ағылшынша) – көптілділік, мәдениетаралық дағдылар.

3. Қаржылық сауаттылық және кәсіпкерлік ойлау

- ✓ қаржылық сауаттылық және инвестициялар-бюджетті басқару, инвестициялау негіздері;

- ✓ кәсіпкерлік негіздері және стартап-мәдениет – бизнес-жоспарлау, маркетинг;

- ✓ сандық маркетинг және smm – жеке брендті дамыту, өнімдерді жылжыту.

4. Көшбасшылық және эмоционалды тұрақтылық

- ✓ қарым-қатынас психологиясы және коучинг – эмпатияны дамыту, адамдармен жұмыс;

✓ іс-шараларды басқару негіздері – іс-шараларды ұйымдастыру, стрессті басқару.

5. Физикалық және психикалық әл-ауқат

✓ музыкалық продюсерлік және дыбыстық режиссура – шығармашылық әлеуетті дамыту;

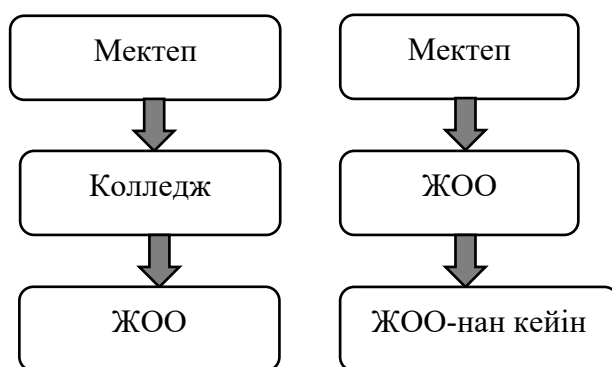
✓ тамақтану және дұрыс тамақтану негіздері – салауатты әдеттерді қалыптастыру;

✓ театр өнері және көпшілік алдында сөйлеу – сенімділік пен өзін-өзі таныстыруды дамыту.

Бұл микроквалификациялар түлектерге «Парасат мектебі» философиясына сәйкес келетін зейінді, көшбасшылықты, шығармашылықты және кәсіби дағдыларды дамытуға көмектеседі.

Parasat Programme саналы, эмоционалды тұрақты, интеллектуалды дамыған және әлеуметтік жауапты түлектерді қалыптастырады. Академиялық білімді, тілдік дайындықты, авторлық пәндерді және микроквалификацияларды біріктіру салауаттылық табысты болашақтың негізіне айналатын үйлесімді білім беру ортасын жасайды.

Осылайша, мектеп білім алушыларына үш сатылы және екі сатылы білім ұсынылады (8-сурет):

8-сурет. Оқу барысында білім алушыларды қолдау

Бүкіл мектеп қауымдастығының психологиялық әл-ауқатына ерекше назар аудару керек. Мектептерде міндетті түрде қолдау қызметі жұмыс істеуі керек, ал кестеге психологтармен эмоционалды интеллектті дамытуға, стресс–менеджментке және білім алушылардың жеке өсуіне бағытталған байланыс сағаттары енгізілуі керек.

Педагогтар үшін жұмыс кестесіне енгізілген тұрақты психологиялық тәжірибелер мен бақылаулар қарастырылуы керек. Бұл сессиялар эмоционалды тұрақтылықты сақтауға, кәсіби күйіп қалудың алдын алуға және қауіпсіз жұмыс режимін қамтамасыз етуге көмектеседі.

«Парасат мектебі» үйлесімді білім беру экожүйесін ұсынады, онда білім алушылар мен педагогтар жайлылық, мотивация және саналы әл-ауқат атмосферасында оқи алады, жұмыс істей алады және дами алады.

Гибридті басқаруда оқыту, тәрбиелеу және қосымша білім беру арасындағы байланыс білім беру ұйымының немесе мектептің білім беру

қызметінің барлық аспектілерін ұйымдастыруға икемді және интеграцияланған тәсілдемені қажет етеді (9-сурет):

9-сурет. Оқыту, тәрбиелеу және қосымша білім беру арасындағы байланыс

Үш компоненттің интеграциясы бір білім беру кеңістігінде жүзеге асырылады және құндылықтарды, әлеуметтік дағдыларды және жеке қасиеттерді тиімді қалыптастыруға ықпал етеді. Осыған байланысты педагогтарға «Парасат жолы» және «Parasat Horizons Programme» / «Парасат көкжиегі ұлы мың даму бағдарламасы» (Parasat Extracurricula Activity Programme) білім алушылардың академиялық білімдерін де, құзыреттерін де дамыту маңызды.

Бұл тәсілдеменің білім алушылар мен педагогтер арасындағы өзара іс-қимылдағы, сондай-ақ академиялық, сондай-ақ тәрбиелік немесе қосымша форматтағы іс-шаралар мен жобаларды ұйымдастырудағы артықшылықтары, бұл командада берік әлеуметтік байланыстар мен жұмыстарды қалыптастыруға ықпал етеді.

Үш компоненттің интеграциясы интеграцияланған модельмен бағаланады және кешенді тәсілдеме бола алады, онда критерийлер мен дескрипторлардың бір жиынтығына пәндік білім мен түлек атрибуттарының компоненттері бір уақытта салынады.

Бағалау жүйесі академиялық жетістіктерді бекітуге ғана емес, сонымен қатар бағдарлама немесе педагог жоспарлаған интеллектуалды, эмоционалды және әлеуметтік құзыреттерді дамытуға бағытталған:

1. Формативті бағалау (ағымдағы) – жауаптардың дұрыстығына ғана емес, сонымен қатар түлектің құзыреттілігін дамытуға бағытталған оқыту процесін диагностикалау және қолдау.

2. Жиынтық бағалау (қорытынды) – пәннің білім беру мақсаттарында белгіленген оқу бағдарламасы мен дағдыларды меңгеру деңгейін белгілейді.

3. Түлектің негізгі құзыреттіліктерін бағалау – икемді және әмбебап құзыреттіліктерді қалыптастыруға мүмкіндік беретін аналитикалық ойлауды, көшбасшылықты, бейімделуді, топтық жұмысты және коммуникативтік дағдыларды дамыту.

Әр пәнде академиялық білімді де, түлек атрибуттарының нақты компоненттерін де бағалайтын критерийлер мен дескрипторлар бар. Бұл оқу

материалын игеру деңгейін жазып қана қоймай, сонымен қатар негізгі құзыреттіліктердің дамуындағы прогресті көруге мүмкіндік береді (6-кесте).

6-кесте. Интеграцияланған бағалау жүйесі

Қалыптасатын дағды	Пән	Қалай бағаланады	Түлектің тиісті атрибуты
Сыни тұрғыдан ойлау	Тарих, жаратылыстану ғылымдары	Оқиғаларды талдау, дәлелді қорытынды жасау, себеп–салдарлық байланыстарды анықтау мүмкіндігі	GA 1 (Интеллектуалды жетілу)
Топтық жұмыс	Жобалау қызметі, зерттеулер	Топтағы өзара іс-қимыл, рөлдерді бөлу қабілеті, тиімді ынтымақтастық	GA 5 (Коммуникативті мәдениет)
Эмоционалды реттеу	Әдебиет, пікірталас, әлеуметтік ғылымдар	Эмоцияларды конструктивті түрде білдіру, мінез-құлық пен мотивтерді талдау қабілеті	GA 2 (Эмоционалды тұрақтылық)
Әлеуметтік жауапкершілік	География, экономика, азаматтық құқық	Әлеуметтік жобаларды әзірлеу, волонтерлік бастамаларға қатысу, шешімдердің қоғамға әсерін түсіну	GA 3 (Әлеуметтік жауапкершілік)
Көшбасшылық және бастамашылық	Кәсіпкерлік, пікірсайыс, менеджмент	Идеяларды алға жылжыту, оларды дәлелдеу, команданы мақсатқа жетелеу мүмкіндігі	GA 4 (Көшбасшылық және тәуелсіздік)
Икемділік және бейімделу	Ғылыми зерттеулер, технологиялар, модельдеу	Жаңа мәтінге бейімделу, стандартты емес жағдайларда шешім табу мүмкіндігі	GA 6 (Икемділік және бейімделу)

Интеграцияланған бағалау принциптері

1. Пәндік білім мен құзыреттіліктің бірлігі-бағалау фактілерді білуге ғана емес, оларды талдауда, пікірталаста, жобалармен жұмыс жасауда қолдану қабілетіне де негізделген.

2. Икемділік және жекелендіру – педагогер курстың басым құзыреттіліктері мен білім алушылардың жеке траекторияларын ескере отырып, бағалау әдістерін бейімдей алады.

3. Ашықтық пен мағыналылық – білім алушылар білімнің нақты қайталануы үшін баға алудың орнына әр пән бойынша қандай дағдылар дамитынын түсінеді.

4. Формативті бағалау даму құралы ретінде – кері байланыс білім алушыға тек академиялық білімді ғана емес, сонымен қатар өзін-өзі реттеу, жоспарлау және ақпаратпен жұмыс істеу дағдыларын дамытуға көмектеседі.

GPA ұпайы күшті және когнитивті аспектілерді анықтау үшін негізгі орта білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандартына енгізіледі. Егер жалпы білім беру ұйымдарында ол негізгі құзыреттерді бағалау үшін енгізілсе, онда «Парасат мектебінде» - бұл академиялық табыстылық пен түлектің негізгі құзыреттерінің даму деңгейін көрсететін үлгерімнің орташа өлшенген балы болады.

Пән бойынша қорытынды аттестаттауға түлектің атрибуттарына байланысты көрсеткіштер енгізілетін болады. Мысалы:

- жаратылыстану ғылымдарында формулаларды білу ғана емес, сонымен қатар ғылыми тұжырымдарды дәлелдеу мүмкіндігі де бағаланады (GA 1, GA 5);
- әлеуметтік ғылымдарда тарихты білу ғана емес, сонымен қатар әлеуметтік процестерді талдау және тарихи тұжырымдамаларды енгізу мүмкіндігі де жазылған (GA 3, GA 6);
- жобалық қызметте жұмыстың техникалық орындалуы ғана емес, сонымен қатар топтық жұмыс пен көшбасшылыққа қосқан үлесі де бағаланады (GA 4, GA 5).

«Парасат мектебі» интеграцияланған бағалау моделі академиялық білім мен негізгі дағдылар бірлесіп бағаланатын тұтас білім беру процесін қамтамасыз етеді.

✓ Әр пән тек білімін ғана емес, сонымен қатар түлектің құзыреттілігін де бағалайды.

✓ Критерийлер мен дескрипторларға пәндік мазмұн да, түлек атрибуттарының дамуы да кіреді.

✓ Бағалау мағыналы оқытуға және білімді нақты жағдайларда қолдануға бағытталған.

Осылайша, «Парасат мектебі» критериалды бағалау жүйесі болашақтың интеллектуалды жетілген, эмоционалды тұрақты, әлеуметтік жауапты және икемді көшбасшыларын қалыптастыруға көмектеседі. Сандық және сапалық талдау үшін «Парасат мектебі» мектептер желісін басқаруды жақсарту бойынша ұсыныстар мен ұсынымдар әзірлеу үшін «жоғарыдан төменге» тәсілдеме қолданылады.

5. Нысаналы индикаторлар және күтілетін нәтижелер

Басқарудағы нысаналы индикаторлар білім беру мекемесі жұмысының тиімділігін бағалауға және алға қойылған мақсаттарға қол жеткізуге күш салуға көмектеседі. «Парасат мектебі» желілік мектептерін бағалау үшін мынадай индикаторлар пайдаланылатын болады:

1. Білім алушылардың академиялық көрсеткіштері немесе үлгерімі («Күнделік», «Білім ал» көрсеткіштері, «жақсы» және «өте жақсы» оқу сапасы, елдің, жақын және алыс шетелдердің жоғары оқу орындарына түскен түлектердің көрсеткіштері және т. б.);

2. Түрлі конкурстар мен олимпиадаларға қатысу және нәтижелер, білім алушылардың академиялық жетістіктерінің динамикасы;

3. Білім беру бағдарламаларын меңгеру сапасы;

4. Білім алушылардың әлеуметтік белсенділігі немесе жобалар мен акцияларға қатысу, мектептің әртүрлі аспектілеріне және мектептен тыс уақытта қатысу деңгейі;

5. Жеке қасиеттерді немесе коммуникативтік дағдыларды дамыту, құндылық бағдарларын қалыптастыру;

6. Білім алушылардың әртүрлілігі және қосымша біліммен қамтылуы;

7. Қосымша білім берудің нәтижелілігі, білім алушылардың шығармашылық және спорттық жарыстардағы жетістіктері;

8. Қосымша білім беру жобаларында жетістікке жеткен білім алушылардың % - ы;

Білім алушылармен қатар педагогикалық ұжымның нәтижелері де маңызды көрсеткіш болып табылады. Бұл:

1. Педагогтердің кәсіби дамуы, педагогтердің біліктілігін арттыру курстарының тақырыптық мазмұны;

2. Педагогтердің республика деңгейіндегі әдістемелік жұмысқа қатысуы және нәтижелері;

3. Педагогтердің еңбек жағдайларына қанағаттануы және әрбір білім беру ұйымының кадрларының ауысуы;

4. Ата-аналармен және жұртшылықпен өзара іс-қимылдың қатысуы мен нәтижелілігі, білім алушылардың білім сапасына қанағаттануы.

Жобадан күтілетін нәтижелер: білім алушылардың барлық санаттары үшін әмбебап мектептер желісі, онда

Білім алушылар:

1) олардың мүдделеріне, қабілеттері мен мақсаттарына сәйкес келетін сыныпты таңдай алады;

2) өз әлеуетін барынша аша алады;

3) арнайы бағдарламалар бойынша оқыта алады;

4) білім алушыларды әлеуметтендіру және әртүрлі қоғам мен мүмкіндіктерге бейімдей алады;

5) қоршаған адамдарға төзімділік пен өзара сыйластыққа тәрбиелеу;

6) олардың мүдделеріне сәйкес келетін іс-шараларға қатысуға;

Педагогтер жасай алады:

- 1) әртүрлі білім беру бағдарламаларын пайдалану немесе әзірлеу;
- 2) оқыту мен оқудың бағытталған әдістемесін әзірлеу;
- 3) білім алушыларға психологиялық-педагогикалық қолдау көрсету;
- 4) тәрбие мен оқытудағы сұраныстар мен проблемаларды зерделеу үшін ата-аналармен тығыз ынтымақтастық орнатуға міндетті.

Мектептер:

- 1) қоғамның бірегейлігін түсіну және білім алушыларды қоғамға дайындау;
- 2) мектеп өмірін тәрбие мен оқытудағы әртүрлі бағыттармен байыту;
- 3) мектепті дамыту үшін инвесторлар мен меценаттарды тартуға;
- 4) білім беру қызметтері нарығында оқыту мен тәрбиелеудегі түрлі бағыттар бойынша бәсекелесуге;
- 5) мектептің кадрлық құрамын мамандандыру және әзірлеу;
- 6) білім беру бағдарламалары есебінен белгілі бір немесе елеулі дербестікке ие болу;
- 7) әртүрлі педагогикалық және мектеп контингентін басқару және басқару. Тиімділікті басқару мониторингі үш деңгейде жүзеге асырылады:
 - Мектепішілік бағалау (критериялды бағалау, академиялық және әлеуметтік GPA).
 - Ұлттық стандартталған тесттер (ҰБТ, МОДО).
 - Халықаралық салыстырмалы зерттеулер (PISA, TIMSS, PIRLS, ICCS).

Қорытынды

Жайлы мектептер желісін басқару – бұл кешенді жүйе және онда біржақты шешім болуы мүмкін емес, өйткені проблемалар мен шешілмеген міндеттер әлі де көп. Олардың көпшілігі үлкен сынақтар мен қиындықтарға тап болады, оларды жеңу үшін білім, тәжірибе және ерекше тәсілдемелер қажет.

Жоғарыда келтірілген идеяларды қорытындылай келе, мынаны айтуға болады:

1. Жайлы мектептер – бұл оқу-тәрбие процесін ұйымдастырудың ұйымдық-құқықтық нысаны мен білім беру жүйесін өзгерту мәселелері қаралатын қазақстандық білім беру жүйесінің жаңа бренді.

2. Бұл академиялық оқудың, шығармашылық дамудың және спорттық белсенділіктің теңдестірілген үйлесімін қамтамасыз ететін күндізгі мектеп.

3. Мектепте оқыту, тәрбиелеу және мектептен тыс даму біріктіріліп, Серпінді әлемде өмір сүруге дайын тұтас тұлғаны қалыптастыратын болады. Оқу процесі когнитивті, эмоционалды және әлеуметтік әл-ауқат принциптеріне негізделген.

4. Білім алушылар өзін-өзі жүзеге асыруға, ой-өрісін кеңейтуге және әлеуметтік өзара іс-қимылға бағытталған бағдарламалар арқылы жеке білім беру траекторияларын іске асыра алады.

5. Барлық әзірленген академиялық және авторлық бағдарламалар түлектердің қызығушылықтарын дамыту, олардың эмоционалдық әл-ауқатын нығайту және қазіргі әлемде өмір сүруге қажетті дағдыларды игеру үшін оқу мен жеке даму арасындағы тепе-теңдікті қамтамасыз ететін түлектердің атрибуттарына негізделген.

6. Білім беру процесі білім алушылар шамадан тыс жүктелмеуі, нәтижелі оқуы, демалуы және жайлы ортада өз таланттарын дамыта алуы үшін ұйымдастырылатын болады.

7. Мектеп білім алушылар да, педагогтер да теңгерімді дамитын әл-ауқаттың экожүйесі ретінде жұмыс істейтін болады. Күні бойы жайлы болу үшін дамыған инфрақұрылым құрылады: нәтижелі білім беру процесіне ықпал ететін оқу, шығармашылық, спорт, психологиялық демалыс және бейресми қарым-қатынас үшін аймақтар.

8. Бүкіл мектеп қауымдастығының психологиялық әл-ауқатына ерекше назар аударылады.

9. Кадр саясаты оқытудың жоғары деңгейін және білім беру процесін тиімді басқаруды қамтамасыз ететін кәсіби, уәжді және табысты педагогикалық қоғамдастықты қалыптастыруға бағытталатын болады.

Пайдаланылған дереккөздердің тізімі

1. Послание Главы государства Касым-Жомарта Токаева народу Казахстана «Экономический курс Справедливого Казахстана» <https://www.akorda.kz/ru/poslanie-glavy-gosudarstva-kasym-zhomarta-tokaeva-narodu-kazahstana-ekonomicheskii-kurs-spravedlivogo-kazahstana-18588>
2. Об утверждении государственных общеобязательных стандартов дошкольного воспитания и обучения, начального, основного среднего и общего среднего, технического и профессионального, послесреднего образования <https://adilet.zan.kz/rus/docs/V2200029031>
3. <https://adilet.zan.kz/rus/docs/V2200029031>
4. Об утверждении пилотного национального проекта в области образования "Комфортная школа" <https://adilet.zan.kz/rus/docs/P2200000963>
5. Об утверждении профессионального стандарта "Педагог" <https://adilet.zan.kz/rus/docs/V2200031149>
6. Вальдман И.А. Ключевые аспекты качества образования. Уроки международного опыта.
7. Оценка качества образования: обзор международных подходов и тенденций. Всемирный банк, 2015
8. <https://adilet.zan.kz/rus/docs/P2300000249>
9. О правах ребенка в Республике Казахстан. Закон Республики Казахстан от 8 августа 2002 года N 345. <https://adilet.zan.kz/rus/docs/Z020000345>